

Autor: Ks. mgr Sławomir Kosiński
Nauczyciel religii
w Publicznym Gimnazjum nr 2
w Wieprzu

METODY AKTYWIZUJĄCE W NAUCZANIU RELIGII

METODY AKTYWIZUJĄCE - to sposób działania grup i prowadzącego umożliwiający aktywne uczenie się, czyli uczenie się poprzez działania i przeżywanie.

Metody te charakteryzują się:

- ✓ dużą siłą stymulowania aktywności uczniów i nauczycieli
- ✓ wysoką skutecznością
- ✓ dużą różnorodnością i atrakcyjnością działania

Metody aktywizujące pozwalają nie tylko rozbudzić w uczniu zainteresowanie katechezą czy sprawdzić jego wiedzę.

Główna zaleta tych metod polega na doskonaleniu umiejętności przydatnych nie tylko podczas lekcji, ale również w codziennym życiu, np. umiejętności wyciągania wniosków, myślenia analitycznego i krytycznego, łączenia zdarzeń i faktów w związki przyczynowo - skutkowe, umiejętności właściwego zachowania się w nowej sytuacji, komunikatywności, dyskusowania, kreatywności.

Metody aktywizujące rozumiemy jako wskazówki, sposoby działania, które pomogą uczniom:

- pogłębić zainteresowanie wspólną sprawą,
- przyswoić bez trudu wiedzę,
- rozwinąć własne pomysły,
- komunikować się,
- dyskutować i spierać się na różne tematy,

Katecheta pracujący w sposób kreatywny odnajduje w sobie inspiracje i motywacje do przyjmowania nowych wymagań, odkrywa nieznanne wcześniej możliwości pedagogiczne i metodyczne, doznaje dowartościowania i widzi w sobie ciekawe perspektywy zawodowe.

Eksperymentowanie, tworzenie nowych koncepcji, twórcze dyskusje, innowacje - to wszystko wzmacnia nauczyciela (katechetę) także dlatego, że dzięki jego działaniom zmieniają się uczniowie.

Uczniowie zaczynają być samodzielni, rozwijają własne strategie uczenia się, wyzwają w sobie autentyczną motywację do ciekawości uczenia się.

Nauczyciel ma przez to coraz rzadziej do czynienia z niesfornymi, znudzonymi i niechętnymi uczniami, a coraz bardziej obserwuje zaangażowanie, zainteresowanie i aktywność.

Czuje się dzięki temu lepiej w szkole choćby doskwierał mu brak sprzętu i pomocy.

Wszystkie metody aktywizujące pomagają rozwijać kompetencje kluczowe opisane w podstawie programowej .

Kryteria, na jakie ponadto należy zwrócić uwagę przy wyborze metody katechezy:

a) Metoda powinna być dostosowana do treści katechezy.

W katechezie są to główne treści biblijne, które wymagają odpowiedniego zastosowania metod służących przybliżeniu Słowa Bożego i doprowadzeniu do spotkania z Chrystusem;

b) Wybór metody zależy od poziomu intelektualnego uczniów, ich sytuacji życiowej i aktualnej predyspozycji. Chodzi tu nie tylko o przystosowanie metody do rozwoju psychicznego uczniów, ale także do rozwoju religijnego oraz uwzględnienie środowiska społeczno - kulturowego. Katechizowany jest podmiotem katechezy i wymaga osobowego podejścia, czyli uwzględnienia jego sytuacji.

c) Wybór metody zależy od osobowości katechety.

Zastosowanie metody zależy od jego wieku, podejścia do danej prawdy oraz do ucznia.

Inny styl pracy wykaże zapewne starszy wiekiem katecheta, inny - katecheta młodszy.

Każdy jednak winien znać wiele różnorodnych metod, a ich wybór lub konkretne zastosowanie którejś z nich będzie wyciskało piętno na jego pracy. Każdy katecheta powinien z biegiem czasu wykształcić sobie własny styl pracy z uczniami.

Ks. M. Majewski wśród współczesnych metod stosowanych w katechizacji wymienia:

- ◆ metody biblijne: godziny biblijne, dzielenie się Ewangelią i życie Biblią na co dzień;
- ◆ metody liturgiczne: metoda celebracji, kontemplacji modlitewnej i adoracji eucharystycznej;
- ◆ metody dydaktyczne: dyskusja, metoda problemowa i praca w grupach, panelu i trybunału.

Na lekcjach religii często wykorzystujemy **metody poszukujące**, czyli sposób pozwalający uczniom w katechezie poszukiwać treści pod kierunkiem katechety.

Są to:

- prowadzenie dyskusji
- wytworzenie sytuacji problemowej
- tzw. "burza mózgów"
- praca z tekstem oparta o źródła
- panel
- trybunał
- metoda problemowa itd.

Metoda problemowa spełnia dwie ważne funkcje - aktywizuje uczniów w procesie uczenia się, bowiem zmusza do myślenia twórczego i odkrywczego oraz budzi i podtrzymuje w katechezie zaangażowanie ich emocjonalne i zainteresowanie.

Do trzeciej grupy należy **metoda ekspozycji**, czyli oddziaływania na wyobraźnię dziecka.

Są to:

- inscenizacje
- wycieczki dydaktyczne, nawiedzanie kościoła lub innych obiektów sakralnych
- odwiedzanie wystawy zorganizowanej przez dzieci
- spotkanie przy "szopce" w okresie Bożego Narodzenia.

Wszystko to podlega obserwacji uczniów i wywołuje ich zainteresowanie.

Czwartą grupę stanowią **metody praktyczne**, którym służą różne działania twórcze:

- wykonywanie rysunków, gazetek, prac plastycznych, literackich i muzycznych
- działalność charytatywna, czyli aktywność społeczna.

Z pomocą tych metod katechizowani uczą się obserwować życie i wiązać swoje problemy z wiarą oraz wyrażają swoją wiarę.

Oto kilka ciekawych metod aktywizujących uczniów, które pozwalają na doznanie poczucia podmiotowości uczącego się dziecka.

1. BURZA MÓZGÓW

Metoda ta znana jest także pod nazwą: giełda pomysłów. Angażuje wszystkich uczniów, każdemu dając możliwość nieskrępowanej wypowiedzi. Zgłaszane pomysły są zapisywane na tablicy. Uczniowie analizują je i wybierają te, które pomogą rozwiązać problem.

2. DEBATA "ZA" I "PRZECIW"

Metoda może być wykorzystana przy omawianiu kontrowersyjnych tematów. Zadaniem uczniów jest zaprezentowanie argumentów "za" i "przeciw" oraz przekonanie innych do swoich poglądów. Uczniowie dowiadują się, jak należy dyskutować, wyrażać swoje zdanie bez prowokacji i osobistych ataków. Wprowadzając tę metodę, nie należy narzucać uczniom swojego punktu widzenia. Każda grupa musi mieć taki sam czas na wypowiedź.

Przebieg:

- x Określenie tematu debaty.
- x Podział uczniów na dwie grupy.
- x Wyznaczenie czasu na przygotowanie argumentów.
- x Prezentacja argumentów.
- x Podsumowanie wyników debaty oraz ocena jakości i siły argumentów.
- x Na zakończenie można przeprowadzić w formie tajnego głosowania badanie opinii uczniów na dany temat.

3. DRAMA

Drama jest metodą pozwalającą przekazywać treści kształcenia w powiązaniu z przeżyciem i doświadczeniem. Nie jest inscenizacją ani teatrem. Polega na improwizacji, skłaniania uczestników do wchodzenia w role, a nie do ich odgrywania. Może być wykorzystana do analizy wydarzeń historycznych.

STOP KLATKA (żywe obrazy)

Jest to obraz, który uczniowie tworzą w celu przedstawienia wydarzenia historycznego.

WCHODZENIE W ROLE

Uczeń wchodzi w rolę postaci historycznej. Dzięki tej metodzie uczeń może lepiej zrozumieć uwarunkowania różnych zachowań i postaw.

4. DRZEWO DECYZYJNE

Metoda ta jest graficznym zapisem analizy problemu. Służy dokonaniu właściwego wyboru i podjęciu decyzji z pełną świadomością jej skutków.

Przebieg:

- x Sformułowanie problemu, który uczniowie wpisują w pień drzewa.
- x Określenie celów i wartości najbardziej istotnych dla podejmującego decyzję; uczniowie zapisują je w koronie drzewa.
- x Zaproponowanie jak największej liczby rozwiązań, które należy wpisać w gałęzie drzewa.
- x Określenie pozytywnych i negatywnych skutków każdego rozwiązania z punktu widzenia stawianych celów i przyjętych wartości.
- x Podjęcie najwłaściwszej decyzji.

Schemat drzewa decyzyjnego można wypełniać indywidualnie lub w grupach.

Schemat drzewa decyzyjnego(od góry):

- x cele i wartości,
- x skutki pozytywne,
- x skutki negatywne,
- x możliwe rozwiązania,
- x sytuacja wymagająca decyzji(pień).

5. KULA ŚNIEGOWA

Jest to metoda przydatna przy tworzeniu definicji. Polega na przechodzeniu od pracy indywidualnej do grupowej. Daje każdemu uczniowi szansę na sformułowanie swoich myśli na dany temat, nabycia nowych doświadczeń i umiejętności komunikowania się.

Przebieg:

- x Uczniowie wypisują wszystkie informacje na dany temat.
- x Następnie w parach odczytują swoje materiały, dyskutują, wybierają istotne cechy i tworzą wspólną definicję, którą zapisują na kartce.
- x Pary łączą się w czwórki, czwórki w ósemki itd. i w ten sposób ustalają wspólną definicję, którą zapisują na dużej kartce.

6. GRAFFITI

Metoda ta kształci twórcze myślenie w atmosferze dobrej zabawy. Umożliwia twórcze rozwiązywanie problemów. Można ją wykorzystać na wiele różnych sposobów. Stwarza uczniowi możliwość dzielenia się własnymi pomysłami.

Przebieg:

- x Nauczyciel dzieli klasę na grupy.
- x Określa czas pracy.
- x Każda grupa otrzymuje plakat z rozpoczętym opowiadaniem (zdaniem).
- x Uczniowie dopisują ciąg dalszy wydarzeń.
- x Po upływie wyznaczonego czasu przekazują plakat następnej grupie.
- x Plakaty krążą od grupy do grupy zgodnie ze wskazówkami zegara.
- x Zadanie kończy się w momencie, kiedy plakat wróci do grupy macierzystej.

- x Uczniowie wieszają plakaty i odczytują opowiadanie.

7. SZEŚĆ MYŚLĄCYCH KAPELUSZY

Jest to metoda polegająca na twórczym rozwiązywaniu problemów. Kształci umiejętności porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacji własnego stanowiska, uwzględniania poglądów innych ludzi.

Sześciu kapeluszą przypisano sześć różnych sposobów myślenia:

- ◆ kapelusz niebieski - pełni rolę szefa grupy, kieruje dyskusją, przyznaje głos mówcom, kontroluje czy jakiś kolor nie jest preferowany w dyskusji, podsumowuje dyskusję,
- ◆ kapelusz czerwony - kieruje się emocjami i intuicją,
- ◆ kapelusz żółty - jest optymistą, wskazuje zalety i korzyści danego rozwiązania,
- ◆ kapelusz czarny - jest pesymistą, krytykuje, widzi ujemne strony proponowanych rozwiązań, kapelusz biały - wydaje opinie wyłącznie na podstawie faktów i liczb, jest obiektywny, używa rzeczowych argumentów, nie poddaje się emocjom,
- ◆ kapelusz zielony - to osoba myśląca twórczo i bardzo pomysłowa, autor oryginalnych rozwiązań.

Przebieg:

- x Nauczyciel przygotowuje karteczki w kolorach: niebieskim (2), białym, żółtym, zielonym, czerwonym, czarnym (w liczbie, która umożliwi podział klasy na równe zespoły).
- x Nauczyciel wykonuje sześć kolorowych kapeluszy symbolizujących różne sposoby myślenia i rozwiązywania problemów.
- x Uczniowie losują kolorowe karteczki i kapelusze, tworząc grupy na zasadzie zgodności kolorów.
- x Uczniowie, którzy wylosowali kapelusze, stają się reprezentantami zespołu i biorą udział w dyskusji.
- x Nauczyciel podaje problem do rozwiązania.
- x W określonym czasie grupy przygotowują się do dyskusji, ustalając wspólne, zgodne ze swoim kolorem stanowisko.
- x Po upływie ustalonego czasu na pracę w zespołach następuje dyskusja reprezentantów (kapeluszy) na forum klasy.
- x Uczniowie, którzy wylosowali niebieskie karteczki, zapisują na tablicy pojawiające się w czasie dyskusji argumenty za i przeciw.
- x Dyskusję podsumowuje niebieski kapelusz.

8. MAPA MENTALNA

Mapa mentalna umożliwia wizualne opracowanie problemu, służy uporządkowaniu myśli. Pozwala na szybkie i łatwe zapamiętywanie potrzebnych informacji. Może być zrealizowana np. w formie kwiatu, drzewa, mapy nieba, z wykorzystaniem rysunków, obrazów, zdjęć, symboli, haseł, krótkich zwrotów, itp.

9. METAPLAN

Metoda ta pozwala na spokojne zbadanie omawianego zagadnienia i wspólne szukanie najlepszego rozwiązania. Skłania do krytycznej analizy faktów, formułowania sądów i opinii.

Przebieg:

- x Podział klasy na grupy.

- x Przygotowanie plakatu.
- x Przedstawienie problemu.
- x Określenie czasu dyskusji.
- x Tworzenie plakatu:

Następnie:

- x Uczniowie odpowiadają na pytanie: Jak jest? (Jak było?). Odpowiedzi zapisują na karteczkach, które przyklejają w wyznaczonym miejscu na plakacie. Jest to diagnoza stanu aktualnego.
- x Następnie notują na karteczkach odpowiedzi na pytanie: Jak być powinno? i podobnie przyklejają kartki w odpowiednim miejscu plakatu. Pytanie to ma sprowokować odpowiedzi wskazujące możliwości poprawy sytuacji.
- x Uczniowie zapisują na karteczkach odpowiedzi na pytanie: dlaczego nie jest (nie było) tak, jak być powinno? i przyklejają je w wyznaczonym miejscu plakatu. Na tym etapie pracy uczniowie powinni zastanowić się nad przyczynami powstałych nieprawidłowości i błędów.
- x Uczniowie zapisują wnioski na karteczkach, które przykleją w wyznaczonym miejscu na plakacie. Wnioski muszą doprowadzić do poprawy sytuacji zgodnie z sugestiami drugiego pytania: Jak być powinno?
- x Sprawozdawcy prezentują efekty pracy grup.
- x Wnioski ze wszystkich plakatów mogą być zebrane jako wspólne rozwiązanie problemu.

10. IDENTYFIKACJA Z POSTACIĄ BIBLIJNĄ

Cała grupa lub jej przedstawiciele identyfikują się z postacią występującą w tekście i odpowiadają na pytania klasy. Najpierw następuje charakterystyka danej postaci, próba zrozumienia jej zachowania lub postępowania - wczucie się w jej sytuację. Wcześniej dana osoba musi mieć czas na przemyślenie i przygotowanie.

- ➔ Jeden z uczniów identyfikujący się z postacią może też opowiedzieć jej zachowanie i przeży"cia (np. Saul opowiada o swoim stosunku do Dawida, postaci występujące w opisie Męki Pańskiej).
- ➔ Uczniowie odgrywają lub opisują przeżycia postaci występujące w tekście (wcześniej rozdzielają role między siebie). Mogą opisywać odczucia, jakie budzą w nich znane postaci biblijne (faryzeusze, celnik, apostołowie). Można też przeprowadzić wywiad z daną postacią.

Aby katecheza osiągnęła swój własny cel, to jest wychowanie w wierze, niezbędne jest wprowadzenie różnych metod, stosowanych do wieku i rodzaju umysłowego katechizowanych, dojrzałości eklezjalnej i duchowej oraz indywidualnych uwarunkowań.

Jedynie stosowanie różnorodności metod w katechezie pozwoli ukazać złożoność i odpowiedzialność za przekazywane prawdy objawione

Literatura:

1. Brudnik E., Moszczyńska A., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie*, Kielce 2000.
2. Krzyżewska J., *Aktywizujące metody i techniki w edukacji cz. II*, Suwałki 2000.
3. Szpet J., *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999